

Горбачова І.М.

*Національний університет «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права*

ХІМІЧНА КАСТРАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ СТАТЕВИМ ЗЛОЧИНАМ

Суспільна небезпечність злочинів проти статевої свободи та недоторканості є вельми високою, і злочини даної категорії тягнуть довготривалі наслідки різної природи (фізична та моральна шкода, психічні розлади, безплідність). Особливо травматичним для здоров'я є вчинення таких злочинів щодо неповнолітніх. Офіційна статистика показує зниження рівня статевих злочинів в Україні (за офіційними даними МВС у 2009р. - 758, у 2010р. - 653, у 2011р. - 625), втім наприклад за 2009 року від зґвалтувань постраждало 137 неповнолітніх осіб. І це тільки офіційна статистика, адже латентність таких злочинів є доволі високою.

Останнім часом вже неодноразово зазначалося (Е. Феррі, М.В. Щедрін, І.Д. Козоч-кін, М.І. Хавронюк, В.О. Туляков та ін.), що «традиційні» методи покарання не завжди дозволяють досягти мети спеціальної превенції. Сучасній світовій спільноті притаманна тенденція до розширення кола кримінально-правових наслідків вчинення злочину задля досягнення мети протидії злочинності (заходи медіації, компенсації, безпеки та ін.).

Інститут заходів безпеки, як інший захід кримінально-правового впливу, відмінний від покарання, в кримінальному праві має свою специфічну функцію. Застосування заходів безпеки обумовлюється підвищеною криміногенністю ситуації вчинення злочину чи «небезпечністю» особи, коли «небезпечний стан» виражений у суспільно небезпечному посяганні навіть і в тому випадку, коли особа не може бути притягнута до відповідальності. Основною метою призначення заходів безпеки є захист суспільства від небезпеки, що виходить від антисоціальної спрямованості конкретних елементів криміногенної ситуації або самої особи.

В аспекті відпрацювання заходів протидії насильницьким статевим злочинам в сучасній світовій практиці не остання роль приділяється такому заходу безпеки як «кастрація». Наприклад, американське законодавство передбачає цілий комплекс заходів безпеки, що застосовуються стосовно сексуально небезпечних осіб. Серед них виділяється і такий захід як кастрація, насамперед педофілів. Цей захід не розглядається як покарання, оскільки він є добровільним, і має на меті перш за все спеціальне попередження. У 1992 році із двох можливих за вироком суду заходів за зґвалтування 13-річ-ної дівчини 28-річний С. Батлер обрав кастрацію замість тюремного ув'язнення на 99 років з випробувальним періодом терміном 10 років (Голованова Н.А., Игнатова М.Л., Козочкин И.Д. Уголовное право зарубежных государств.- М., 2003. - с. 67). Однак фізична кастрація не знайшла в США значного поширення, внаслідок чого як альтернатива з'явилася «хімічна кастрація». В 1996 році до КК штату Каліфорнії було введено в дію нову редакцію § 645, згідно з яким особа, вперше засуджена за содомію, розпусні дії, оральний секс, або проникнення стороннім предметом стосовно малолітнього може, за умови отримання умовно-дострокового звільнення, в доповнення до будь-якого покарання, передбаченого за цей злочин, на розсуд суду пройти лікування (курс Депо-провера). Таке лікування починається за тиждень до

звільнення і триває до того часу, доки Рада з тюремного ув'язнення не впевниться, що таке лікування можна припинити. «Лікування» здійснюється шляхом введення кожного тижня ін'єкції «Депо-провера» з метою знизити місткість тестостерону в крові, і притупити статевий потяг.

Схожий кримінально-правовий захід для педофілів та насильників, відмінний від покарання, застосовується в Канаді, Великій Британії, Франції, ФРН, Данії, Ізраїлі, Швеції, Польщі, Норвегії, Австрії. 29 лютого 2012 року Президент РФ підписав Закон, що передбачає можливість застосування такого заходу (примусове лікування) у Росії, а в березні 2012 р. в Латвії тільки запропонували передбачити «хірургічну кастрацію» для педофілів.

В Україні вже двічі була здійснена спроба передбачити такий захід як хімічна кастрація (Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо протидії вчиненню злочинів проти статевої свободи та недоторканості неповнолітніх)» № 5228 від 15.10.2009р. та № 5228-3 від 26.10.2009р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо протидії вчиненню злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх...»)). Законопроектами пропонувався комплекс заходів, спрямованих на більш ефективну протидію злочинам проти статевої свободи та недоторканості неповнолітніх. Основною законодавчою новелою за вказаними проектами є запровадження «примусового заходу протидії вчиненню злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх» у вигляді «хімічної (фармакологічної) кастрації» особи, яка вчинила відповідний злочин. Цей захід передбачається застосовувати довічно незалежно від призначеного покарання або примусових заходів медичного характеру, призначених неосудній особі, яка вчинила діяння, що містить ознаки відповідного злочину. Втім вказані законопроекти біло відхилено, і доводи їх відхилення викликають ряд заперечень.

Проект передбачає запровадження у кримінальному законодавстві «примусового заходу протидії вчиненню злочинів», який, згідно з положеннями проекту, не є ні покаранням, ні примусовим заходом медичного характеру. Це є виправданим з наступних підстав. Сучасне міжнародне законодавство вимагає від держав не встановлення суворих покарань, а створення ефективної системи заходів (кримінально-правового та організаційного характеру) для досягнення мети - попередження злочинності. Відповідно до принципу законності, встановленого ст. 3 КК України, злочинність діяння, а також його караність й інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки КК України, і застосування кримінального закону за аналогією не допускається. В даному випадку таке «примусове лікування» можна визнавати як «інші кримінально-правові наслідки» злочину - як кримінально-правовий захід безпеки.

При відхиленні вказаних законопроектів зазначалося, що аналіз суті передбаченого у проекті заходу свідчить, що «хімічна (фармакологічна) кастрація» фактично є «заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, винної у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого», тобто має всі ознаки покарання. Однак за своєю природою цей захід переслідує в першу чергу спеціальну превенцію та спрямований на захист суспільства від небезпеки, що виходить від

антисоціальної спрямованості конкретної особи. Крім того, покарання і заходи безпеки за законодавством більшості держав континентальної Європи є примусовими правовими наслідками протиправного діяння, що застосовуються від імені держави за вироком суду і полягають у передбаченому законом обмеженні прав і свобод особи. Отже, «хімічна кастрація» є досить перспективним та обґрунтованим заходом в протидії статевій насильницькій злочинності.